

NECİB ÂSİM

**TÜRK YURDU'NDA VE
ANADOLU MECMUASI'NDA ÇIKAN
MAKALELERİ**

Hazırlayan
Arslan Tekin

ÖN SÖZ

İlk Türkçülerden Necib Âsım (29 Aralık 1861-12 Aralık 1935), Türklerde millî şuurun uyanışında önemli rol üstlendi.

Kütüphanelerin tozlu raflarında bulunduğu “Türk” yazar ve Türk’ü ilgilendiren eserleri gün yüzüne çıkararak Türk kültürüne bir harç da o koydu.

Necib Âsım Türk dili tarihi üzerinde özellikle durduğu gibi Osmanlı Türkçesi’nin grameri üzerinde de çalışmalar yaptı.

Türk Yurdu ve Anadolu Mecmuası’nda çıkan makalelerini bir araya getirdik. Hayatı hakkında geniş bilgi verdiğimiz gibi, Yusuf Akçura’nın, 1912’de *Türk Yurdu*’nda çıkan “Necib Âsım Bey” başlıklı makalesiyle, *Türk Yılı 1928* başlıklı eserinde Türkçüleri yazdığı dizide yer alan aynı başlıklı makalesini de kitabımıza aldık.

Türk Yurdu’nun 1928 Harf İnkılâbı’ndan sonra çıkan sayılarında da Necib Âsım’ın makaleleri yer alır. Yeni harflerle çıkan sayılardaki makalelerinde imlânın oturmadığını, kelimelerin yer yer farklı yazıldığını görüyoruz. Dönemi anlamak adına, gerekli açıklamalar dışında, imlâ üzerinde durmadık.

Necib Âsım’ın makalelerinde zamanımızda kullanılmayan kelimeleri köşeli parantez içinde açıkladık.

Türk dilinin sadeleştirilmesi çalışmaları, sanıldığı gibi, Cumhuriyet döneminde, Türk Dil Kurumu’nun kuruluşuyla başlamadı. Osmanlı’nın son dönemlerinde düşünürlerimizin ilk meselelerinden biri Türkçenin sadeleştirilmesi idi. Necib Âsım da sadeleştirilmede yerini aldı, farklı tekliflerde bulundu. O, Osmanlıca ve Türkçe iki ayrı sözlük hazırlanması taraftarıydı.

Cumhuriyet döneminde olduğu gibi, Osmanlı döneminde de Türkçenin sadeleştirilmesinde; Türkçe kökenli olmayan kelimelerin neredeyse tamamının atılması, yerine ya yeni kelimelerin uydurulması ya Anadolu’da kullanılan mahallî

kelimelerin hayata geçirilmesi ya da ağırlıklı olarak sade Türkçenin kullanıldığı 15. yüzyıl öncesi Türkçesinden alıntılarla dilin güçlendirilmesi de teklif edilmişti. İstanbul Üniversitesi'nin de Türkoloji bölümünü de kuran Necib Âsım ise aşırılıklardan kaçınılmasını ve herkesin anlayacağı bir dille yazılmasını sık dile getirdi.

19. yüzyılın son ve 20. yüzyılın ilk döneminde Osmanlı'nın ve Yeni Türkiye'nin kültürler arası geçişini tahlil eden önde gelen isimlerden Necib Âsım'ı tanımazsak bilgimiz eksik kalır.

Dr. Arslan TEKİN

Necib Âsım

Necib Âsım, 29 Aralık 1861'de Kilis'te doğdu. Balhasanoğulları diye tanınan bir sipahi ailesinden gelir.

İlk ve orta öğrenimini Kilis'te tamamladı. 1875'te Şam Askerî İdadîsi'ne başladı. Bir süre sonra Kuleli Askerî İdadîsi'ne geçti. 1879'da Harbiye Mektebi'ne girdi. 1881'de mülâzım-ı sâni rütbesiyle mezun oldu.

İstanbul'da değişik askerî rüştiyelerde ve Harbiye Mektebi'nde Fransızca, Türkçe ve tarih okuttu.

1913 yılında miralaylıktan emekliye ayrılınca Maarif Nezareti tarafından Dârülfünûn'a Türk tarihi ve Türk dili müderrisi tayin edildi.

II. Meşrutiyet'ten (1908) sonra İstanbul Darülfünûnu'nda Türk tarihi ve Türk dili tarihi dersleri verdi; Türkoloji bölümünü kurdu.

Necib Âsım, dilbilimin Türkiye'de gelişip yerleşmesinin öncüsüdür.

Yazılarını 1890'dan sonra *İkdam*, *Musavver*, *Malûmat*, *Servet-i Fünûn*, *Türk Yurdu*, *Bilgi*, *Türk Tarih Cemiyeti Mecmuası*, *Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, *Millî Tetebbular* vd. gazete ve dergilerde yayımladı. Paris'te bulunan *Societe Asiatique* üyeliğine seçildi.

Osmanlı tarihinin belgelerinin toplanması ve yazılması için 27 Kasım 1909'da Tarih-i Osmanî Encümeni'nde yer aldı.

1911'de kurulan Türk Derneği'nin kurucularındandır. Bu derneğin başkanlığına getirildi.

Türk Derneği'nin bazı üyeleriyle birlikte 1915 yılında Âsâr-ı İslamiye ve Millîye Tetkik Encümeni'ne katıldı.

1927'de Erzurum mebusu olarak Büyük Millet Meclisi'ne girdi.

12 Aralık 1935'te İstanbul'da vefat etti. Mezarı Sahrâyıcedid Kabristanı'ndadır.

Necib Âsım, Şam İdadîsi'nde okuduğu sırada Suriye'de Türklere karşı takınılan menfî tavrı onda millî şuurun erken yaşta uyanmasında etkili oldu.

Kuleli Askerî İdadîsi'nde öğrenciyken Ahmed Midhat Efendi'nin Beykoz'daki evine gidip geliyordu. Burada Veled Çelebi (İzbudak), Şemseddin Sami, Emrullah Efendi ve Fuad (Köseraif) gibi devrin Türkçüleriyle tanıştı.

İlk yazıları Ahmed Midhat Efendi'nin *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yayınlandı.

1895'ten itibaren, devrin önde gelen Türkçü yazarlarının toplandığı *İkdam* gazetesinde yazmaya başladı.

"Türk" kelimesinin Osmanlı yazısıyla nasıl yazılacağı tartışmasında "ü" sesi karşılığı "vav" harfini ilk o kullandı ve bu kullanış yaygınlaştı. "Vavlı Türk" lakabıyla anıldı.

Maarif, Malûmat, Mekteb ve Servet-i Fünûn gibi dergilerde "Lisan Bahisleri", "Dilimize Hizmet" ve "Dilimiz" gibi başlıklar altında neşrettiği yazılarında Türkçenin sadeleşmesini savundu. Bu savunmada itidalli bir yol takip etti.

II. Meşrutiyet'in ilânından sonra *Türk Yurdu, Bilgi Mecmuası, İctihat, Dârülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası, Anadolu Mecmuası, Millî Tettebbûlar Mecmuası, Türk Tarih Encümeni Mecmuası*'nda Türk diline dair makaleler yayınladı.

Budapeşte'de çıkan *Keleti Szemle* dergisinde Balhasanoğlu ve Balkanoğlu imzasıyla Fransızca dil incelemelerinde yer aldı.

Necib Âsım, *En Eski Türk Yazısı* adıyla yayımladığı eserinde rünik Türk alfabesini tanıttı.

Orhun Kitabeleri'nin metnini ve tercümesini yayınladı. *Eski Savlar* adlı kitabıyla Türk atasözleri üzerinde durdu.

Süleymaniye Kütüphanesi'nde *Atebetü'l-Hakayık*'ın Uyгур ve Arap harfleriyle istinsah edilmiş [kopyalanmış] bir nüshasını buldu. Kilisli Rifat (Bilge) aynı kütüphanede eserin bir başka nüshasını tespit etti. Her iki nüshayı karşılaştırdı, aralarındaki farkları ortaya koydu ve *Hibetü'l-Hakayık* adıyla yayınladı.

Genel dilbilimi ve özellikle Ural-Altay dilleri üzerine yoğunlaştı.

Tarih-i Osmanî Encümeni üyesi sıfatıyla Türk tarihi üzerinde incelemeler yaptı. Encümen, *Osmanlı Tarihi*'nin ilk cildini yazma görevini 9 Şubat 1910'daki ilk toplantısında Necib Âsım ile Mehmed Arif Bey'e verdi. Eser, yedi yıllık çalışmadan sonra yayınlandı. Bu çalışmasında Léon Cahun'un *Introduction à l'histoire de l'Asie. Les turcs et les mongoles* adlı eserinden (Paris 1896) büyük ölçüde faydalandı.

Léon Cahun *La Bannière blue. Aventures d'un musulman, d'un chrétien et d'un païen à l'époque des croisades et de la conquête des mongoles* (Paris 1876) adlı romanını *Gök Sancak* adıyla Türkçeye çevirdi.

Türk dili alanında yaptığı çalışmalarından dolayı 1892'de Chicago Sergisi'nde bir madalya ile bir diploma verildi.

1895'te Paris'teki *Société Asiatique*'e üye seçildi.

Eserleri: *Ziyâ ve Harâret* (1304), *Güvercin Postası* (Askerlikle ilgili, 1305), *Ferîd* (Fransızcadan çeviri, 1306,), *Yeni Tertip Muhtasar Osmanlı Sarfı* (1306, 1308), *Ev Kızı* (Çocuklar için faydalı bilgiler, 1307), *Muhtasar Osmanlı Nahvi* (1308), *Lügat-ı İlmiye ve Fenniye* (Hasan Tahsin'le, 1308), *Osmanlı Sarfı* (1310, 1313), *Sitler* (İskitlere dair, 1310,), *Mükemmel Sarf ve Nahv-i Osmanî* (1311), *Ural ve Altay Lisanları* (1311), *Lügat-ı Musâhabet* (1311), *Kitap* (Kitap sevgisinden, kitabın meydana gelmesi için gerekli olan şeylerden, yazı, kâğıt, kitapçılık ve kütüphane gibi konulardan bahseder, 1311). Sadeleştirip yayınlayan: Türker Acaroğlu, 1992), *En Eski Türk Yazısı* (1315, Vilhelm Thomsen ve F. W. Radloff'un jübileleri şerefine, *Pek Eski Türk Yazısı* adıyla 2. bs. 1327), *Türk Tarihi* (1316), *İlm-i Lisan* (1327), *Gök Sancak* (1327), *Millî Aruz* (1329), *Hibetü'l-Hakayık* (1334), *Osmanlı Tarihi* (Mehmed Ârif'le birlikte, 1335), *Eski Savlar* (*Divanu Lügati't-Türk*'te geçen atasözlerinin açıklamaları, 1338), *Orhun Âbideleri* (1340), *Bektaşî İlmihâli* (1343), *Celâleddin-i Harzemşah* (A. Nesevî'nin Moğol istilâsına dair eseri, 1334).

Bir Nazariye-i Lisaniye¹⁷

[2]

İnsanlar ister Irak'tan, ister Ganj vadisinden, ister Mississippi deltasından, ister bir Cennet-i Adn'den teşa'ub etmiş [yayılmış] veyahut da Lemurya denilen kıt'a-i meçhuleden veya başka bir yerden kable'l-insanî [insan öncesi] bir şekl-i ibtidâiyede [ilk şekilde] gelip tekâmül ederek, sonra da yayılmış olsun, bunu araştırarak değiliz. Bize yalnız ekalîm-i muhtelifeye [muhtelif ülkelere] istilâ etmiş olması kifayet eder. Çünkü iklimlerin ve muhît-i maişetin [yaşama alanlarının] tesiri muhakkak bulunmakla muhtelif ırkların mevcudiyetini tarife bu tesirâtın [tesirlerin] bir dereceye kadar salahiyeti müsellemdir [teslim edilmiştir]. Hususen mürûr-ı zamanla [geçen zamanla] şemâil-i evveliyenin [ilk hâlin] irsen intikal ederek ve muhît-i zurûfa [şartlara] uyarak ne kadar şiddet ve hususiyet peyda ettikleri faraziyâtla [varsayımlarla] değil tecrübelerle müspet bir hakikattir. Bu gibi tahavvülâtın [dönüşümlerin] bazen binnisbe [nispeten] kısa bir zaman içinde vuku bulduğunu teyiden coğrafiyyûndan [coğrafyacılardan] ve medeniyet müverrihlerinden [tarihçilerinden] Fr. von Heller diyor ki: "Amerika'da hemen gözümüzün önünde yeni bir ırk teşekkül etmektedir ki bunun şemâil-i mahsûsası [özel hâli] oldukça keskin bir surette vuzuh peyda eylemektedir; hâlbuki bunların oraya hicreti nispeten yakındır. Bundan maada ikide bir de vatan-ı aslîden giden yeni muhacirler ile bir düziye [sürekli olarak] kan aşılانmakta olduğundan bu hâl, hareket-i tahavvüliyyeyi [dönüşüm hareketini] kasmak ve cereyanını ağırlaştırmak gibi bir tesir-i muhafazakârı [tutucu etkii] icra etmektedir. Bununla beraber Şimalî [Kuzey] Amerikalıların

17 Necib Âsım, "Bir Nazariye-i Lisaniye [2]", *Türk Yurdu*, Yıl: 1, C. 1, S. 6 (26 Kânunisânî 1327 [8 Şubat 1912]).

Avrupa'da bulunan Kelt ve Germen kardeşlerinden göze çarpacak surette şeklen ve vechen [yüz bakımından] değişerek yerli Amerika vahşîlerinin simasına benzemekte olduklarında bütün müşahitler [görenler] ittifak etmişlerdir..." Alman fâzılı [ilim sahibi] şu iddiasını daha birçok delillerle de ispat ediyor. Binaenaleyh insaniyette muhtelif ırkları tarif için muhtelif menbalar [kaynaklar] aramaya gerçekten ihtiyacımız yoktur.

Tuhaf görünmesin, bir şey daha söylemek isterdik; eski kavimlerin ağzında masal gibi dolaşıp sonraları bir ve diğer suretle istishâb edilerek [sahip çıkılarak] rivâyât-ı milliyve [millî rivayetler] zümresine geçmiş an'anelerde ufak bir hakikat çekirdeği vardır. Bize kalırsa bunlar ekseriya geçmiş zamanlarda kable't-tarihî [tarih öncesi] devirlerin bir hâtıra-i mübhemesidir [belirsiz hatırasıdır] ki ağızdan ağıza geçe geçe şişmiş, kabarmış ve hakikat-i asliyeden [aslı hâlinde] hayliden hayli uzaklaşmıştır; fakat bunun için şâyân-ı istihkar görülmemelidir [küçümsenmemelidir]. Masalların, rivâvât [rivayetleri] ve hurâfâtı [harfleri] uçucu, bozucu ejderleri ve sâir korkunç şekilleri acaba devr-i sâninin [ikinci devrin] soryen (sauriens)lerinde [sürüngenlerinde] tahakkuk etmemiş midir? O devirde insan mevcut değildi binaenaleyh bu şekillerin hatırasını nasıl muhafaza ettiği cây-ı suâldir [sormaya değer husustur]. Meseleyi halledecek biz değiliz; zaten buradaki maksadımız için de hallinin büyük bir ehemmiyeti yoktur, bundan maksadımız en inanılmaz şeylerin bile büsbütün asılsızdır diye gösterilip atılmamasını hatırlatmaktır. Hakikat böyle olunca insan için katiyen o derece uzak olmayan bir keyfiyeti, garip olarak bilcümle akvam ve edyânın [kavimler ve dinlerin] müştereken kabul ve iddia eyledikleri, insanın bir asıldan zuhuru meselesi neden büsbütün itimada şâyân görülmesin? Terreddütkârâne bir vaziyete hak verebilecek biyolojik veya morfolojik bir mâni de yok. Bugünkü yarışa mahsus İngiliz atı, elverişli Belçika beygiri, sonra küçücük İskoçya midillisi, bundan maada eşek, kulun [eşek yavrusu] (zébire) ve emsali bir asla ircâ edilebilisin, Pliohippus denilen bu mahlûk basamak basamak çıka çıka (protohippus, miohippus) ve bunun daha diğer şekillerden geçerek nihayet "tapir"e benzeyen bir balık mertebesine vâsıl olabilsin, hulâsa fenn-i müstehâsâtın [fosil ilminin] gösterdiği biyolojik

Türklük İlminin (Türkolojinin) Babalarından Muallim Thomsen'in Bir Mektubu¹⁹

“Türk Derneği” azasından ve “*Türk Yurdu*” muharrirlerinden Necib Âsım Beyefendi’nin “Pek Eski Türk Yazısı” unvanlı risaleleri geçen kış ikinci defa olarak “Türk Derneği” tarafından Orhun yazısını ilk okuyan Mösyö Thomsen ve Mösyö Radloff Hazerâtının [hazretlerinin] jübileleri şerefine tab ve neşrolunmuş ve müşârunileyhimâ [zikredilenlere] “Türk Derneği” mecmuasının matbu nüshalarıyla birlikte takdim kılınmış idi. Muallim Thomsen Hazretleri derneğin şu hareketine teşekkür ederek Necib Âsım Beyefendi’ye bir mektup göndermişlerdir. Âsım Beyefendi, muhterem muallimin mektubunu *Türk Yurdu*’na vererek, neşrine de müsaade buyurdular. “Pek Eski Türk Yazısı”ndaki bir hatayı tashih etmek cihetiyle de mühim olan bu mektubu aslı olan Fransızcadan tercüme ile ber-vech-i âtî [aşağıda görüleceği üzere] derceyiyoruz [kaydediyoruz].

Sen Kunudsvey, Kopenhag
28 Mart 1912

Aziz Efendim,

Yetmişinci sene-i devriyem münasebetiyle “Türk Derneği” tarafından gönderilen lütufkâr bir telgrafnâme ile aynı isimde mecmuanın yedi nüshasını alarak pek müftehir oldum [iftihar ettim].

Bu hediyelere mukabil teşekkürlerimi kime arz ve tebliğ etmek icap ettiğini iyice kestiremediğimden, “Türk Derneği”-

19 Vilhelm Thomsen, “Türklük İlminin (Türkolojinin) Babalarından Muallim Thomsen’in Bir Mektubu”, *Türk Yurdu*, Yıl: 1, C. 2, S. 14 (17 Mayıs 1328 – 30 Mayıs 1912).

nin mukaddem muharrirlerinden [önde olan yazarlarından] ve belki de reislerinden biri olan zat-ı âlîlerine müracaat ve hitaba karar verdim. Teşekkürât-ı samimiye bizzat kabul ve “Türk Derneği” cemiyet ve mecmuasına tebliğ buyurmanızla beraber muvaffakiyet-i kâmilemini pek arzu ettiğim “Türk Derneği” maksadı için beslemekte olduğum şedîd [şiddetli] muhabbetin de arzını istirham eylerim. Zat-ı âlîlerine müracaata cesaretimin bir sebebi de bu müracaatın “Pek Eski Türk Yazısı”na dair tahrîr buyrulan [yazılan] küçük eserinizin ikinci tabındaki sevimli ithaftan dolayı size hususî bir surette teşekkür vesilesini ihzâr eylemesidir [hazırlamasıdır]. Bu münasebetle eski Türk elifbasında edilen ufak bir hatayı ihtara da müsaade buyurunuz. Tabîi yekdiğerine hayli benzeyen fakat pek farklı iki harfi e, i, ö, ü sâit [sesli] harflerine merbut “N” (ن) harfi olan ile (yahut) = Z’yi birbirine karıştırmıştır.

İhtiramât-ı fâika ve samimiyeimin [en derin ve samimî hürmetlerimin] kabulünü rica ederim aziz efendim.

Vilhelm Thomsen